

İhtiyaç Analizi Raporu

Deniz ve Kıyıların Korunması Konusunda Hukuki Kapasiteyi Güçlendirmek



HUDOTO

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

İhtiyaç Analizi Raporu: Deniz ve Kıyıların Korunması Konusunda Hukuki Kapasiteyi Güçlendirmek

Hazırlayan: İtri Levent Erkol

Tasarım: Mesut Bilicitürk

Yayınlayan: Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı – HUDOTO

Yayın Tarihi: Kasım, 2024

Adres:

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı

Mucibur Rahman Sok. No: 17 Anadolu İş Hanı K:3 D:11 Konak-İZMİR

info@hudoto.com

Bu rapor **The Conservation Collective** ve **Sivil Toplum için Destek Vakfı** işbirliğiyle **Turquoise Coast Environment Fund - Turkey (TCEF)**'in finansal desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğinden sadece **Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı – HUDOTO** sorumlu olup, herhangi bir şekilde destekçi kurumların görüşlerini yansıtmamaktadır.



1. Giriş

T.M.M.O.B. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası eski başkanı Kadir Pala'nın 1975 yılında kaleme aldığı Türkiye'nin Kıyı Sorunları ve Politikası isimli makalede yer alan *“Ülkemizde, özellikle 1960 yılından sonra, kamuoyunu en çok ilgilendiren konulardan biri de kıyı sorunudur. Bir köyün yüzyıllardır tasarrufunda olan kıyı parçalarının satılması, bir villanın rıhtımından denize girmek isteyenlerle villa sahiplerinin çekişmesi, tel örgülerle aniden halka kapanan kumsalların kime ait olduğunun tartışılması; Kamu kamplarının belirli sınıfların ayrıcalıklı kullanım ve yararlanma tekelinde olmasının anlaşılması, bir çok örgütün ya da kişinin dikkat çekici uyarı ve çabaları, konuya ilişkin basına yansıyan olaylar; ülkemizde kıyı konusunu ön plana geçirerek kamu oyunun ortak bir sorunu yaptı. Toplumumuzda su kıyılarınin kamu yararına kullanılması ve eylemi hararetle tartışılmaya başladı.”* ifadeleri aslında günümüzde ortaya çıkmış gibi görünen kıyı hakkı kavramının ve bu kavramın ihlali olarak ortaya çıkan hukuksuz durumun düşündüğümüzden çok daha geçmiş bir dönemde köklendiğini gösteriyor.

Aslında bu durum *“müştereklerin trajedisi”* (Hardin, 1968) kavramının en somut örneklerinden biri. Aristo, Politika isimli eserinde bu durumu *“En müşterek olan şeylere en az özen gösterilir. İnsanlar kendilerine ait olana en çok dikkat ederler; müşterek olana daha az önem verirler.”* şeklinde ifade etmiştir (Lord, 2013).

Kıyının hukuki düzlemde bir müşterek olarak ele alınması ve korunmasına yönelik ilk yasal düzenleme 535 yılında Bizans İmparatoru I. Justinianus tarafından yeniden derlenen Corpus Juris Civilis-Medeni Hukuk Bölümü'nün 2. Kitabı olan Şeyler Üzerine'de ele alınmıştır ve şu şekilde ifade edilmiştir: *“Doğa kanununa göre şu şeyler insanlığın müşterekleridir: hava, akarsu, deniz ve dolayısıyla deniz kıyıları. Bu nedenle, hiç kimse deniz kıyısına yaklaştıktan menedilemez”* (Sandars, 2007).

Günümüzden 1.490 yıl önce hukuki bir düzenleme olarak karşımıza çıkan bu ifade Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 43. Maddesi ve 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 6. Maddesi'nde de büyük benzerlik ile yer alıyor.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kıyı ve deniz alanlarının korunmasına yönelik taahhütleri 1982 Anayasası'ndan daha geriye gidiyor. 16 Şubat 1976 tarihinde Türkiye heyetince imzalanan ve 12 Haziran 1981 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Barcelona Sözleşmesi (İmza tarihindeki adı ile - Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme; 2004 yılında güncellenen adı ile Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi) gerek Anayasa'dan gerekse Kıyı Kanunu'ndan önce yürürlüğe girerek Akdeniz kıyı ve deniz alanlarının kirlilik başta olmak üzere insan kaynaklı olumsuz etkenlerden korunması şartını getirmiştir. Ayrıca Türkiye, 2017 yılında Arnavutluk'ta düzenlenen sözleşmenin 20. Taraflar Toplantısı sonrasında derlenen tehlike altındaki türler listesinde yer alan türleri korumayı taahhüt etmiştir.

Doğrudan denizler ve kıyıları ele almasa da 19 Eylül 1979 tarihinden imzalanan ve 20 Şubat 1984 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Bern (Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma) Sözleşmesi'nin Ek Liste I (Kesin Koruma Altına Alınacak Bitki Türleri) ve Ek Liste II (Kesin Koruma Altına Alınacak Hayvan Türleri) listelerinde yer alan denizel ve kıyısal canlı türlerini ve yaşam ortamlarını korumayı taahhüt etmiştir.

Akdeniz kıyıları her ne kadar gerek uluslararası sözleşmeler gerekse Anayasa başta olmak üzere ulusal mevzuatla koruma altında olsa da Türkiye'nin kıyısal biyolojik çeşitliliği hem doğal yaşam ortamları hem de korumada öncelikli tür nüfusları seviyelerinde hızla azalıyor ve yok oluyor. Bölgesel olarak meydana gelen yok oluşlar kıyı canlılarının yaşam birliklerini dış etkenlere karşı daha kırılğan hale getirerek kümülatif bir çöküşe sürüklenmelerine sebep oluyor. Söz konusu alanlarda faaliyet gösteren hukukçu, sivil toplum örgütü ve aktivistlerin savunuculukta kullandıkları hukuki araçları inceleyen uzmanlarımız problemin farklı eksenlerde ele alınması konusundaki kapasitenin bölgesel seviyede düşük olduğunu ortaya koydular.

Deniz Kıyılarının Korunması Konusunda Kilit Paydaşların Hukuki Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında gerçekleştirilen İhtiyaç Analizi çalışması ile kapasite ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu kapasitenin güçlendirilmesi için somut adımlar belirlenmesi hedeflendi.

2. Yöntem

Akdeniz kıyıları ve deniz alanlarında faaliyet gösteren kamu kurumlarının, savunuculuk yapan hukukçuların, baroların, sivil toplum örgütleri ve aktivistlerin hukuki kapasite ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla iki farklı yaklaşım ortaya konuldu. Bunlardan ilki uluslararası ve ulusal mevzuat konusundaki kapasitenin belirlenmesini hedefleyen çevrimiçi bir anket çalışması ikincisi ise akademisyenler, sivil toplum örgütü temsilcileri, aktivistler, hukukçular ve uluslararası sözleşmelerin işleyiş mekanizmalarında aktif rol almış uzmanlar ile çevrimiçi görüşmelerdi.

Veri toplama yöntemlerinden ilki olan çevrimiçi anket ücretsiz olması ve verilerin analizinde sağladığı kolaylıklar sebebiyle Google Forms ortamında gerçekleştirildi. Çevrimiçi anket ile 18 Ekim 2024 – 3 Kasım 2024 tarihleri arasında yanıtlar toplandı.

Anket yapısal olarak 5 farklı hedef gruba (Kamu Kurumu, Sivil Toplum Kuruluşu, Baro, Serbest Avukat ve Diğer -Aktivist, Savunucu-) yönelik olarak yapılandırıldı. Bu gruplardan ilk ikisine Türkiye'nin taraf olduğu ve Akdeniz kıyı ve deniz alanlarının korunmasını hedefleyen Barselona ve Bern Sözleşmeleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kıyı Kanunu hakkındaki kapasitelerini belirlemeye yönelik çeşitli sorular soruldu. Ayrıca bu iki gruba mevzuatın uygulanmasında karşılaştıkları zorluklar, Bern ve Barselona Sözleşmelerinin aktif bir şekilde uygulanması için somut önerilerini iletmeleri için alanlar belirlendi. Barolar ve Serbest avukatlara yönelik bölümlerde anket katılımcılarının hangi iç hukuk düzenlemelerini ve savunuculuk araçlarını kullandıkları, geçtiğimiz yıllarda Bern ve/veya Barselona Sözleşmeleri odak noktaları veya sekreteralarına resmi başvuruda bulunup bulunmadıkları ve kıyı mevzuatının uygulanmasında en çok karşılaştıkları zorlukların ne olduğu soruları yöneltildi. Son olarak Aktivist/Savunuculara yönelik bölümde anket katılımcılarının gerçekleştirdikleri faaliyetlerde uluslararası mevzuattan faydalanma durumları, savunuculuk faaliyetlerinde hangi iç hukuk düzenleme araçlarını kullandıkları geçtiğimiz yıllarda Bern ve/veya Barselona Sözleşmeleri odak noktaları veya sekreteralarına resmi başvuruda bulunup bulunmadıkları ve kıyı mevzuatının uygulanmasında en çok karşılaştıkları zorlukların ne olduğu soruları yöneltildi ve kapasite geliştirme konusundaki taleplerini belirtmeleri istendi.

Hazırlanan çevrimiçi anket elektronik posta ve çevrimiçi iletişim platformları yolu ile ilgili paydaşlara iletildi. Elektronik posta yolu ile iletişime geçilen paydaşların listesi Ek. 1'de sunulmuştur. İletişime geçilen paydaşlar aracılığı ile forma 57 yanıt alındı. İhtiyaç analizi için seçilen ikinci yöntem çevrimiçi görüşmelerdi. Görüşme yapılması planlanan kişiler seçilirken kişilerin kıyı ve deniz alanlarının araştırılması, korunması veya savunulmasında aktif rol oynamaları, uluslararası ve ulusal mevzuata hakim olmaları veya mevzuatın uygulanmasında rol oynayan organlarda görev almış olmaları kriterleri belirleyici oldu. Çevrimiçi görüşme talepleri proje danışmanının doğrudan kontaklarıyla telefon yoluyla, dolaylı kontaklarıyla ise elektronik posta yoluyla iletildi ve toplam on bir kişi ile çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirildi.

Çevrimiçi görüşmeler açık uçlu görüşme şeklinde gerçekleştirildi. Proje asistanı; HUDOTO ve proje hakkında kısa bilgiler paylaştıktan sonra proje uzmanı görüşmenin amacı, üzerinde görüşmek istenilen konuları anlattıktan sonra uzmanlar bahsedilen konular hakkındaki gözlem, deneyim ve önerilerini bildirdiler. Görüşmelerle toplanan bilgiler anonim bir biçimde değerlendirildi.

3. Bulgular

3.1. Çevrimiçi Anket

Çevrimiçi erişim kolaylığı, ücretsiz bir platform olması ve toplanan verilerin farklı formatlarda dışa aktarılabilme olanağı sebebiyle anket Google Forms ortamında gerçekleştirildi. 18 Ekim 2024 – 3 Kasım 2024 tarihleri arasında on altı gün boyunca toplam elli yedi anket yanıtı alındı. Bu yanıtlardan üçü kamu kurumları, yirmi üçü sivil toplum kuruluşları, üçü barolar, onu serbest avukatlar ve on sekizi aktivist/savunucular tarafından verildi. Örneklem sayısının az olması sebebiyle kamu kurumları ve barolar analizin dışında bırakıldı. Böylelikle analiz projede belirlenen üç farklı anahtar paydaş grubu -serbest avukatlar, sivil toplum kuruluşları ve aktivistler/savunucular- için gerçekleştirildi. Kamu kurumlarından aktif katılım sağlanması amacıyla gerek elektronik posta gerek iletişim bilgilerinde sunulan telefon numaraları, gerekse proje danışmanın doğrudan bağlantıları üzerinden yönlendirmeler yapılmış olsa da geri dönüş sayısı beklenenin oldukça altındaydı.

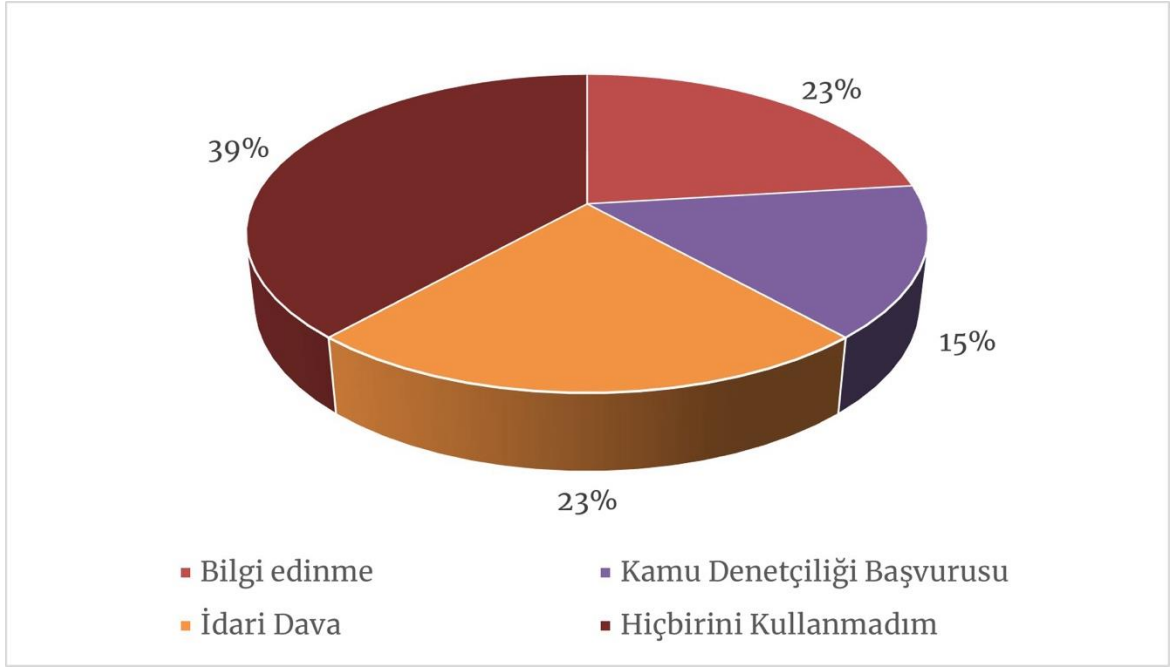
3.1.1. Serbest Avukatlar

Çevrimiçi ankete on serbest avukat dönüş yaptı. Bu avukatlar Ordu (n=1), İstanbul (n=1), Çanakkale (n=1), Ankara (n=1), Manisa (n=1), İzmir (n=4) ve Antalya (n=1) illerinde çalışmalar yürütüyor (Harita 1).



Harita 1: Çevrim içi ankete dönüş yapan serbest avukatların coğrafi dağılımı

Ankete geri dönüş yapan avukatların yarısı (n=5) kıyıların korunması konusunda herhangi bir iç hukuk düzenlemesini kullanmadığını bildirdi. Avukatların yüzde yirmi üçü (n=3) iç hukuk düzenlemelerinden bilgi edinme ve idari davaları, yüzde on beşi (n=2) ise kamu denetçiliği başvurularını kullandığını bildirdi (Grafik 1).



Grafik 1: Kıyılarının korunmasında serbest avukatlar tarafından kullanılan iç hukuk düzenlemelerinin yüzde dağılımı

Ankete geri dönüş yapan serbest avukatlardan yüzde otuzu (n=3) geçtiğimiz iki yıl içerisinde gerçekleştirdikleri idari/hukuki başvurularda Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarının Korunması (Bern) Sözleşmesi'ni ve/veya Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması (Barselona) Sözleşmesine atıfta bulunduğunu yüzde yetmiş (n=7) ise bu sözleşmelere herhangi bir atıfta bulunmadığını belirtti.

Ankete katılım sağlayan serbest avukatların tamamı geçtiğimiz beş yıl içerisinde Bern ve/veya Barselona Sözleşmelerinin Türkiye odak noktası ve/veya genel sekreteryasına herhangi bir resmi başvuruda bulunmadığını bildirdi.

Çevrimiçi anket aracılığıyla serbest avukatlardan toplanan veriler, kıyı mevzuatının uygulanmasında karşılaşılan çeşitli zorluklara da ışık tutuyor. "Kıyı mevzuatının uygulanmasında en çok karşılaştığınız zorluk nedir?" sorusuna verilen yanıtlara göre, mevzuatın yeterince yorumlanamaması, emsal karar eksikliği, bilgi yetersizliği ve idarenin kararları uygulamadaki isteksizliği en yaygın sorunlar olarak öne çıkıyor. Örneğin, mülkiyet haklarıyla ilgili geçmişte yaşanan bir durumda, kıyı kenar sorunuyla ilgilenen bir avukat, idareyle belge ve bilgi erişiminde ciddi zorluklarla karşılaştığını belirtiyor. Bunun yanı sıra, idarenin kıyılardaki kontrol ve denetim mekanizmasının yetersiz olması, imar yapılaşma baskısı ve kıyılardaki ilk 50 metrenin kiralama veya işgal yoluyla halka kapatılması, kıyı alanlarının kamusal kullanımını ve korunmasını tehdit eden önemli problemler arasında sayılıyor.

3.1.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Çevrimiçi ankete yirmi üç sivil toplum kuruluşu temsilcisi dönüş yaptı. Bu STK'lar İstanbul (n=2), Tekirdağ (n=1), Çanakkale (n=2), Balıkesir (n=3), İzmir (n=5), Aydın (n=1), Muğla (n=4), Antalya (n=3), Gaziantep (n=1) ve Ankara (n=2) illerinde çalışmalar yürütüyor.

Ayrıca ankete dönüş yapan STK'lar arasında ulusal seviyede faaliyet gösterenler (n=5) de bulunuyor (Harita 2).



Harita 2: Çevrimiçi ankete dönüş yapan sivil toplum kuruluşlarının coğrafi dağılımı

Ankete geri dönüş yapan STK'ların yüzde otuzu (n=7) Bern Sözleşmesi'nin öncelikle deniz ekosistemlerinin korunmasına odaklandığını belirtirken yüzde yetmiş (n=16) bu ifadenin yanlış olduğunu bildirdi.

Tüm STK'lar Bern Sözleşmesi'nin 4. maddesinin nesli tehlike altındaki türler veya tehlike altındaki türlerin yaşam alanlarının korunmasına öncelik verdiğini bildirdi.

STK'ların yüzde dördü (n=1) Bern Sözleşmesi kapsamında yalnızca Ek Liste I türlerinin koruma altına alındığını bildirirken yüzden doksan altısı (n=22), bu ifadenin yanlış olduğunu bildirdi.

STK'ların yüzde seksen üçü (n=19) Bern Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre "Korunan türleri üreme dönemlerinde rahatsız edici faaliyetlerde bulunmak" eyleminin yasak olduğunu bildirirken, yüzde dokuzu (n=2) "Yabancı yayılımçı türleri korunan alanlara yerleştirmek" eyleminin yasak olduğunu, yüzde biri (n=1) "Milli parklar oluşturmak" eyleminin yasak olduğunu bildirdi.

STK'ların yüzde yirmi altısı (n=6) Barselona Sözleşmesi'nin yalnızca deniz kirliliğini ele aldığını ve kıyı bölgelerini kapsamadığını ifade ederken, yüzde yetmiş dört (n=17) bu ifadenin yanlış olduğunu bildirdi.

STK'ların yüzde yetmiş (n=16) Deniz Kuşlarının Koloniyel Olarak Ürettiği Adaların Korunması Protokolü (MAR/ISL Protokolü)'nün Barselona Sözleşmesi'nin bir parçası olmadığını bildirirken, yüzde dokuzu (n=2) Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol (SPA/BD Protokolü)'nün ve yine yüzde dokuzu (n=2) ise Bütünleşik Kıyı Alanlarının Yönetimine İlişkin Protokol (ICZM Protokolü)'ünün Barselona Sözleşmesi'nin bir parçası olmadığını bildirdi.

STK'ların yüzde yirmi altısı (n=6) *“Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir.”* düzenlemesinin Anayasa'da yer aldığını, yüzde yetmiş dördü (n=17) ise Anayasa dışındaki düzenlemelerde yer aldığını bildirdi.

STK'ların yüzde elli ikisi (n=12) *“Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturulduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırı”* tanımının kıyı kenar çizgisi tanımı olduğunu, yüzde kırk sekizi (n=11) ise kıyı kenar çizgisinden farklı bir kavramı tanımladığını bildirdi.

STK'ların yüzde on üçü (n=3) kıyılarda duvar, çit, parmaklık ve rekreatif amaçlı iskele yapılamayacağını bildirirken, yüzde kırk üçü (n=10) farklı geri bildirimlerde bulundu.

STK'ların yüzde kırk üçü (n=10) iç hukuk düzenlemelerini kullanırken, yüzde elli yedisi (n=13) iç hukuk düzenlemelerini kullanmadıklarını bildirdi.

STK'ların yüzde elli yedisi (n=13) geçtiğimiz 2 yıl içerisinde gerçekleştirdiği idari/hukuki başvurularda Bern ve/veya Barselona sözleşmelerine atıfta bulunmadığını, yüzde kırk üçü (n=10) ise bulunduğunu bildirdi.

STK'ların hiçbirini geçtiğimiz 5 yıl içerisinde Bern ve/veya Barselona Sözleşmelerinin Türkiye odak noktası ve/veya genel sekreteryasına herhangi bir resmi başvuruda bulunmadığını bildirdi.

STK'ların kendilerini değerlendirmeleri sonucunda ortaya koydukları kapasite eksiklikleri ve bu bağlamdaki talepleri şöyle sıralanabilir:

Kıyı Kanunu'nun (3621 sayılı) ihlallerinin önlenmesi amacıyla sivil katılımı içeren interaktif eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu programların sürekliliği sağlanarak, tek seferlik olmaktan çıkarılması önemlidir. Etkin kaynak yönetimi ve yeterli fon desteği sağlanarak bu eğitimlerin etki gücü artırılabilir. Eğitim içerikleri pratik ve uygulamalı olmalı; başvuru dokümanları ve basit rehberler aracılığıyla çalışan ve gönüllülerin sözleşmeleri daha iyi özümsemesi sağlanmalıdır. Alanında uzman kişilerin yerel destek sağladığı paneller, konferanslar ve bölgeye özgü akademik çalışmalar önceliklendirilmeli; bilimsel araştırmalar teşvik edilmelidir. Düzenli paneller ve seminerler ile alanda bilgi aktarımı sağlanmalı, hızlı iletişim kanalları (örneğin WhatsApp grupları) oluşturulmalı, tüm paydaşları bir araya getirecek geniş katılımlı çalıştaylar için kaynak ayrılmalıdır. Kıyı ve deniz koruma alanında iyi uygulama örneklerinin ve ulusal/uluslararası başvuru mekanizmalarının yer aldığı kapsamlı bir rehber hazırlanarak, mevcut hukuksuzluk ve rant sorunlarına karşı yaratıcı ve etkili stratejiler geliştirilmesine zemin hazırlanabilir. Ek olarak, Bern ve Barselona sözleşmelerinin amaçlarını ve Türkiye'deki uygulama eksikliklerini içeren eğitimlerin sağlanması, ilgili maddeleri doğru yorumlama ve eleştirme becerilerinin kazandırılmasına katkı sağlayacaktır. Çevre Kanunu'na eko-kırım suçunun eklenmesi, hukuki süreçlerde kıyı ve deniz koruma çalışmalarını daha güçlü bir zemine oturtacaktır.

3.1.3. Aktivistler / Savunucular

Çevrimiçi ankete on sekiz aktivist/savunucu geri dönüş yaptı. Bu aktivist/savunucular Ankara (n=4), Manisa (n=1), İzmir (n=5), Aydın (n=1), Muğla (n=9), Antalya (n=1), İçel (n=1), Adana (n=1) ve Hatay (n=1) illerinde aktivizm/savunuculuk faaliyetlerinde bulduklarını bildirdiler. (Harita 3).



Harita 3: Çevrimiçi ankete dönüş yapan savunucu/aktivistlerin coğrafi dağılımı

Çevrimiçi ankete geri dönüş yapan savunucu/aktivistlerin yüzde altmış yedisi (n=12) yürütmekte oldukları aktivizm/savunuculuk faaliyetlerinde uluslararası mevzuattan faydalandıklarını, yüzde otuz üçü (n=6) ise faydalanmadıklarını bildirdi.

Savunucu/aktivistlerin yüzde otuz üçü (n=6) iç hukuk düzenlemelerini -özellikle bilgi edinme başvurusu- kullandıklarını, yüzde altmış yedisi (n=12) ise kullanmadıklarını bildirdi. Ayrıca bu soruya verilen yanıtlardan savunucu/aktivistlerin iç hukuk düzenlemeleri kavramına uzak olduğu anlaşıldı.

Savunucu/aktivistlerin tamamı gerçekleştirdikleri faaliyetlerde Bern ve/veya Barselona sözleşmelerinin sekreteralarına resmi başvuruda bulunmadıklarını bildirdi.

3.1.4. Uzmanlarla Görüşmeler

Proje kapsamında 11 uzmanla çevrim içi görüşmeler gerçekleştirildi. Uzmanlardan alınan veriler anonim olarak değerlendirildi. Uzmanlar tarafından ortaya konulan kapasite eksiklikleri genel olarak;

- a. Biyoloji/ekoloji bilimlerinin ortaya koyduğu bilimsel yaklaşımın uygulamada karşılık bulmaması,

- b. Mevzuatın uygulanmasından sorumlu kamu görevlilerinin bakanlıktan yerel seviyeye kadar mesleki yeterliklerinin düşük olması,
- c. “Sürdürülebilirlik” ve “kamu yararı” kavramlarının içlerinin boşaltılarak kullanılıyor olması,
- d. Uluslararası sözleşmelere yalnız prestij olarak bakılıyor olması,
- e. Taraf olunan sözleşmelere genel yaklaşımın kurumlara göre değişkenlik gösteriyor olması (örneğin egemenlik sorunu olarak algılanabilir olması),
- f. Anayasa'nın 90. maddesinin tam olarak anlaşılması ve bu sebeple taraf olunan sözleşmeler hakkında kanun yapma eğiliminde olunması,
- g. Sözleşmelere başvuru mekanizmalarının etkin kullanılmıyor olması,
- h. Hazırlanan hukuki başvuruların bilimsel olarak eksik olması,
- i. Mevzuatın çok olması ancak birbiri ile ilişkisinin bulunmaması,
- j. Mevzuattaki kavramların net olmaması, bu durumun yarattığı boşlukların olumsuz anlamda kullanılması,
- k. Deniz Koruma Alanları ile ilgili bir mevzuatın bulunmaması,
- l. Biyolojik çeşitlilik verisine ulaşılamıyor olması,
- m. Kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği,
- n. Uluslararası sözleşmelerin STK'lar tarafından net anlaşılmıyor olması,
- o. Mevzuatın uygulanmasında yetki karmaşası olması,
- p. Uluslararası mevzuatın iç mevzuata aktarılmıyor olması,
- q. Uluslararası sözleşmelerin taraflar toplantılarında alınan kararların incelenmiyor olması,
- r. Hukukçuların (yargı mensupları da dahil olmak üzere) uluslararası sözleşmeler konusunda kapasitelerinin düşük olması,
- s. STK'ların dava giderlerinin artması sebebiyle savunuculuk faaliyetlerin azalması,
- t. Lehte kararların uygulanmaması,
- u. Örgütlülüğün düşük olması konularına değindiler.

4. Sonuç ve Öneriler

4.1. Sonuçlar

Çevrimiçi anketlerin analiz edilmesi ile aşağıdaki sonuçlara varıldı:

- Kıyı hakkının bir Anayasal hak olması STK'lar tarafından yeterli seviyede bilinmiyor,
- İç hukuk düzenlemeleri (bilgi edinme, kamu denetçiliği başvurusu vb.) gerek serbest avukatlar gerekse STK'lar tarafından yeterli seviyede kullanılmıyor,
- Serbest avukatlar ve STK'lar uluslararası sözleşmeler konusunda belirli bir seviyede bilgiye sahip olsalar da (her iki sözleşme karşılaştırıldığında Bern sözleşmesinin daha yaygın olarak bilindiği ve başvurularda yer aldığı anlaşılıyor) bu bilgiyi hukuki süreçlere aktarırken sorunlarla karşılaşılıyor,
- Uluslararası sözleşmelerin sekreteryaya ve/veya odak noktalarına başvuru yapılmamış,
- Kıyı kanununda yer alan tanımlar yaygın olarak anlaşılmamış,
- STK'lar ve hukukçular kıyı biyolojisi/ekolojisi konusunda düşük bilgiye sahipler.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir:

- Ekoloji bilimi ile hukukun sentezinde eksikler yer alıyor,
- İlgili Anayasa maddeleri iyi yorumlanmıyor,
- Uluslararası sözleşmeler iyi kavramsallaştırılmıyor,
- Hukukçuların uluslararası sözleşmeler konusunda kapasiteleri düşük,
- Mevzuatta boşluklar bulunuyor,
- Kamu kurumları arasında yetki karmaşası ve koordinasyon eksikliği bulunuyor,
- Örgütlülük yeterli seviyede değil.

4.2. Öneriler

İhtiyaç analizinde toplanan verilerin değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçların irdelenmesi ile öneriler kapasite geliştirme çalışmayı için öneriler ve çalıştay dışındaki öneriler olmak üzere iki grup altında toplandı.

Kapasite geliştirme atölye çalışmasında katılımcılarla paylaşılması önemli olan kavramları şöyle özetleyebiliriz:

Temel kıyı ekolojisi kavramları

Her ne kadar kıyı alanlarının savunulması konusunda uzman STK'lar ve hukukçular tarafından gerçekleştiriliyor olsa da hazırlanan başvuru dosyalarının bilimsel olarak da olabildiğince doğru, objektif ve bilim temelli olması için kullanılan terminolojinin doğru seçilmesi, ortaya konulan iddiaların bilimsel olarak gerçeği yansıtması gerekiyor. Bu bağlamda atölye çalışmasında kıyı nedir, kıyı tipleri, tür, doğal yaşam ortamı (habitat), kırmızı liste ölçütleri, tehlike altındaki türler, mutlak koruma altında olan ve koruma altında türler gibi temel konularda paylaşımlar yapılması oldukça önemli.

Anayasal hak kavramı ve Anayasa hukuku

Her ne kadar kıyı Anayasa'nın 43. maddesi uyarınca, herkesin eşit ve serbest kullanımına açık olan ve kamu yararına kullanılması zorunlu olan bir alan olarak tanımlanmışsa da çevrim içi anket sonuçları bu hakkın özellikle savunuculuk yapan STK'lar tarafından anlaşılmadığını gösterdi. Bu sebeple gerçekleştirilecek atölyede hak, Anayasal hak, Türkiye'de çevre mücadelesinin tarihçesi konularının aktarılması önemli. Ayrıca uluslararası sözleşmelerle ilgili olan Anayasa'nın 90. maddesinin de katılımcılar tarafından kavranması amacıyla bu konuda paylaşımlar yapılması öneriliyor.

İç hukuk düzenlemeleri

Kıyılarda savunuculuk faaliyetlerinde bulunan STK'lar ve savunucular/aktivistlerin iç hukuk düzenlemelerine (bilgi edinme başvurusu, kamu denetçiliğine başvuru vb.) nasıl erişebilecekleri ve nasıl etkin kullanabilecekleri konusunda uygulamalı olarak - örnek vakalar ile- kapasitelerinin güçlendirilmesi önemli.

Uluslararası sözleşmelerin yapıları, işleyiş biçimleri, iç mevzuattaki yerleri ve başvuru mekanizmaları

Uluslararası sözleşmelere- özellikle Bern Sözleşmesi'ne- başvurularda atıf yapılıyor olsa da sözleşmelerin savunuculuk faaliyetlerinde etkin kullanımını oldukça yetersiz seviyede. Bu sebeple sözleşmelerin yapıları, işleyiş biçimleri -organları, alt protokolleri vb.-, başvuru mekanizmaları konularında kapasitenin güçlendirilmesi önemli.

Atölye çalışması dışındaki önerileri ise şu şekilde sıralayabiliriz.

Kıyı ekolojisi konusunda uzman akademisyenler ve hukukçulardan bir ağ kurularak kıyı savunucularına bu ağ üzerinden destek olunması

Kıyı ekolojisi uzmanlık gerektiren bir konu ve bu alanlarda gerçekleştirilen savunuculuk faaliyetlerinin objektif, bilime dayalı bir temele oturtulması gerektiği için konularında uzman akademisyenler, STK'lar ve hukukçulardan oluşan bir ağın kurulması kıyıların etkin savunulması için elzem. Bu ağ reaktif yerine proaktif bir yaklaşım sergileyerek korumada öncelikli türlerin yaşadığı alanlar ve yine korumada öncelikli yaşam ortamlarının bulunduğu alanların belirlenmesi ve bu alanlarla ilgili verilerin düzenli bir şekilde arşivlenmesi yoluyla çalışmalarını yürütebilir. Böylelikle bahsi geçen alanlara yönelik bir tehdit ortaya çıktığı takdirde bu arşivden faydalanılarak savunuculukla ilgili başvurulara altlık oluşturacak içerik hazırlanabilir.

Kıyı alanlarındaki yetki karmaşasının ortadan kaldırılması için girişimlerde bulunulması

Birçok kıyı alanı birden fazla koruma statüsü ile yönetiliyor ve bu alanların yönetilmesinden Tarım ve Orman Bakanlığı altında örgütlenen Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ve Doğa Koruma ve Mili Parklar Genel Müdürlüğü ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı altında örgütlenen Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü birince dereceden sorumlu. Benzer bir şekilde kıyı alanlarını doğrudan ilgilendiren Barselona ve Bern sözleşmelerinin odak noktaları da bu iki bakanlıkta. Her ne kadar alanların iki farklı bakanlık tarafından yönetiliyor olması güçlü bir yön olarak düşünülecek olsa da iki kurum arasındaki koordinasyon eksikliği, yürütülen mevzuatlar arasındaki uyumsuzluk ve kurumların kıyı bölgesine yaklaşımları bu hassas alanların yönetilmesini, korunmasını ve savunulmasını zorlaştırıyor. Bu sebeple yalnız kıyı alanlarının değil

korumada öncelikli tüm alanların ve türlerin korunması amacıyla geçmişteki Çevre ve Orman Bakanlığı'na benzer bir yapının yeniden oluşturulması yetki karmaşasını çözecektir.

Güçlü bir deniz ve kıyı koruma alanları mevzuatının oluşturulması

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayınlanan Çevresel Gösterge 9.4 Korunan Kıyı Uzunluğu göstergesinde “Türkiye'nin toplam kıyı uzunluğu, adalar hariç olmak üzere 8592 km'dir. Korunan kıyı uzunluğu 2022 yılı itibariyle 3216 km olup bu da 37%'ye tekabül etmektedir.” ifadesine yer veriliyor (Bağlantı 1). İlgili bağlantıda verinin kaynağı Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2023 olarak gösterilmiş olsa da orijinal kaynağa ulaşamadı. Aslında bu gösterge ile ilgili durum bile -korunan kıyılara ilişkin verinin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Tarım ve Orman Bakanlığı'na atıf yapılarak gösteriliyor olması- kıyılarla ilgili mevcut durumu gözler önüne sermektedir. Her ne kadar Anayasa'nın 43. maddesi ve 3621 Sayılı Kıyı Kanunu kıyıların korunmasına yönelik ilkeleri ortaya koyuyor olsa da uygulamada bu durum karşılığını bulmuyor. Ayrıca, kıyıda yapılan mekânsal planlar uluslararası sözleşme hükümleri, ekolojik ve bilimsel bir bakış açısı ve ilgili mevzuata uyarlık göstermediği için kıyılar her geçen gün artan bir hızla yok oluyor. Bu sebeple kıyıların korunması için mevzuat bahsedilen faktörler göz önünde bulundurularak güncellenmeli ve etkin olarak uygulanmalı.

Kıyı ve deniz alanlarına dair biyolojik çeşitlilik verisinin ulaşılabilir ve şeffaf kılınması

Her ne kadar kıyısal biyolojik çeşitliliğe dair biyolojik çeşitlilik verileri farklı akademik kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından toplanıyor olsa da özellikle savunuculuk faaliyetlerinde bulunan sivil toplum kuruluşları, aktivistler ve hukukçuların bu verilere zamanında ve tam olarak ulaşması oldukça güç. Ayrıca Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde sivil toplum örgütleri ve akademi ile iş birliği içerisinde geliştirilmeye başlayan Nuh'un Gemisi Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veri tabanı artık yalnızca seçilmiş bir azınlığın erişimine açık. Bu sebeple biyolojik çeşitlilik verisinin şeffaflaştırılması ve herkesin erişimine açık olması oldukça elzem. Hatta konuyu bir adım öteye taşıyarak Çevresel konularda bilgiye erişim, kamu katılımı ve adalete erişimi hedefleyen Aarhus Sözleşmesi'ne taraf olunması için girişimlerde bulunulabilir.

Yargı mensupları dahil olmak üzere hukukçuların uluslararası sözleşmeler konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi

Her ne kadar uluslararası sözleşmelere başvurularda yer verildiği hukukçular tarafından söyleniyor ise de sözleşmelerin ilgili maddelerinin -örneğin Bern Sözleşmesi'nin beş, altı ve yedinci maddeleri- ve protokollerinin ve eylem planlarının -örneğin Barselona Sözleşmesi Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitlilik Protokolü ve Akdeniz Eylem Planı- uygulanmasına yönelik kapasite geliştirme çalışmaları sürdürülmeli ve hukukçulara yönelik uygulama rehberleri hazırlanarak yaygınlaştırılmalı.

Uluslararası sözleşmelerin sekreteryaya ve odak noktaları ile daha etkin iletişim kurulması

Uluslararası sözleşmelerin sekreteryaları idari/resmi başvuru yapılmadığı durumlarda izleme çalışmalarını devletin ilgili organları tarafından hazırlanan raporlar tarafından yürütüyor. Bu bağlamda kıyılardaki durumu objektif, bilim temelli olarak raporlamak

amacıyla izleme, kümülatif etki vb. konularda raporların hazırlanarak yaygınlaştırılması süreci daha etkin kılacaktır.

Kaynaklar

- Hardin, G. (1968). "The Tragedy of the Commons". Science, 162, no. 3859: pp. 1243-1248.
- Lord, C. (Ed.). (2013). Aristotle's politics. University of Chicago Press.
- Pala, K. (1975). Türkiye'nin Kıyı Sorunları ve Politikası. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisliği Dergisi, 10(33-34), 3-38.
- Sandars, T. C. (Ed.). (2007). The institutes of Justinian. The Lawbook Exchange, Ltd.
- Bağlantı 1: <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/korunan-kiyi-uzunlugu-i-85779>

Ek 1

Kamu kurumları

- Foça Belediyesi
- Fethiye Belediyesi
- Datça Belediyesi
- Bodrum Belediyesi
- Bozburun (Marmaris) Belediyesi
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
- DKMP İzmir
- DKMP Muğla
- Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
- İzmir Balıkçılık ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü
- Muğla Balıkçılık ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
- İzmir Valiliği Tabiat Varlıklarını Koruma 1. Şube Müdürlüğü
- Muğla Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu
- İzmir Büyükşehir Belediyesi
- Köyceğiz Belediyesi
- Aliağa Bölge Liman Başkanlığı
- Ayvalık Liman Başkanlığı
- Dikili Liman Başkanlığı
- Bodrum Bölge Liman Başkanlığı
- Güllük Liman Başkanlığı
- İzmir Bölge Liman Başkanlığı
- Çeşme Liman Başkanlığı
- Foça Liman Başkanlığı
- Kuşadası Liman Başkanlığı
- Marmaris Bölge Liman Başkanlığı
- Datça Liman Başkanlığı
- Fethiye Liman Başkanlığı
- Göcek Liman Başkanlığı
- Sahil Güvenlik Orta Ege Grup Komutanlığı
- Sahil Güvenlik Güney Ege Grup Komutanlığı
- DKMP 4. Bölge Müdürlüğü
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü

Barolar

- İzmir Barosu
- Muğla Barosu

Sivil Toplum Kuruluşları

- Türk Deniz Araştırmaları Vakfı
- Greenpeace Akdeniz
- Sualtı Araştırmaları Derneği

- TEMA Vakfı (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı)
- Doğa Derneği
- MUÇEP (Muğla Çevre Platformu)
- TURMEPA Deniz Temiz Derneği
- Sucul Yaşam Derneği
- Sosyal İklim Derneği
- WWF Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı)
- FETDER (Fethiye Ekolojik Yaşam Derneği)
- DEKAMER (Deniz Kaplumbağaları Araştırma Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi)
- Akdeniz Koruma Derneği
- Doğa Araştırmaları Derneği
- EGEÇEP (Ege Çevre ve Kültür Derneği)



HUDOTO

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı